

УДК 378.03

Поліна МАГДА

аспірантка Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет», м. Слов'янськ, Україна
e-mail: polinamagda@ukr.net

ВПРОВАДЖЕННЯ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС КОЛЕДЖУ МИСТЕЦТВ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ

У статті розглянуто можливості впровадження у навчально-виховний процес коледжів мистецтв педагогічних умов формування патріотизму у майбутніх вчителів музики у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу (історії України, основ екології, соціології). Автором висвітлено шляхи наповнення аксіологічною тематикою зазначених навчальних дисциплін, план підготовки викладачів предметно-циклових комісій для здійснення ціннісно орієнтованої навчально-виховної діяльності, приклади заходів позааудиторної роботи, що забезпечують підвищення мотивації студентів до формування власної ієрархії цінностей та ціннісних орієнтацій, пріоритетною серед яких виступає патріотизм як метод національної самоідентифікації майбутнього вчителя музики.

Ключові слова: патріотизм, вчитель музики, ціннісні орієнтації, ієрархія цінностей особистості, навчально-виховний процес.

Проблема формування ціннісних орієнтацій у майбутніх учителів музики у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу є актуальною для будь-якої епохи. Не менш гостро вона стоїть і у XXI столітті, коли метою освіти є формування особистості творчо-гуманітарного типу, здатної взаємодіяти у масштабі планети. Чільне місце серед ціннісних орієнтацій, що потребують формування у майбутніх учителів музики, посідає патріотизм, оскільки на тлі глобалізаційних процесів важливим є завдання стати громадянином світу без втрати власного коріння.

Питанню формування патріотизму у фахівців різного профілю присвячені публікації та наукові роботи О. Алексанрової, В. Алексєєвої, Н. Антонової, Л. Асауленко, Т. Величко, І. Беха, Н. Варави, Л. Говорунової, І. Жданова, Г. Жукової, І. Капелько, Л. Курило, Г. Маслюк, Л. Мацько, А. Муравйової, В. Гераськіної, Г. Очкань, І. Поцелуйко та ін. У дослідженнях зазначених авторів розглядаються потенційні можливості дисциплін соціально-гуманітарного та загальноосвітнього циклу щодо формування національної свідомості, виховання ціннісного ставлення до мови, розвитку національної гідності та інших моральних цінностей, що належать до групи національних. Не менш поширеним є розгляд можливостей позааудиторної роботи щодо виховання патріотизму. Незважаючи на велику кількість досліджень у цьому напрямку проблема формування патріотизму у майбутніх вчителів музики у контексті професійної підготовки та вивчення дисциплін соціально-гуманітарного циклу залишається актуальною.

Завданням даної статті є висвітлення варіантів впровадження у навчально-виховний процес

коледжу педагогічних умов формування патріотизму у майбутніх вчителів музики під час вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу (основи філософських знань, історія України, соціологія, основи екології, педагогіка і психологія, культурологія).

У процесі нашого дослідження «Формування ціннісних орієнтацій у майбутніх вчителів музики у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу» однією з пріоритетних ціннісних орієнтацій був визначений патріотизм. Ми виділили три умови формування даної ціннісної орієнтації: першою педагогічною умовою є наповнення змісту навчальних дисциплін соціально-гуманітарного циклу (основи філософських знань, історія України, соціологія, основи екології, педагогіка і психологія, культурологія) аксіологічною тематикою, яка виходить у своїй меті з положення про пріоритетність формування у студентів коледжів мистецтв патріотизму як основи світогляду вчителя музики та національної самоідентифікації; другою педагогічною умовою є підготовка викладачів до ціннісно-орієнтованої навчально-виховної роботи зі студентами та використання інтерактивних технологій, спрямованих на вдосконалення особистісно орієнтованого підходу до підвищення мотивації студентів коледжів для формування їхньої власної ієрархії цінностей; третьою педагогічною умовою є орієнтація позааудиторної роботи зі студентською молоддю на створення такого середовища взаємодії викладача і студентів шляхом поєднання різних форм і методів виховної діяльності, що забезпечує професійне становлення та саморозвиток майбутніх вчителів музики. Усі ці умови пов'язані істотно і процесуально.

Формувальний етап експерименту присвячено впровадженню у процес вивчення дисциплін соціально-гуманітарного циклу майбутніми вчителями музики спеціально розроблених педагогічних умов і визначенню їх ефективності, а на цій підставі підведенню підсумків щодо доцільності їх упровадження у системі мистецької освіти.

У формувальному етапі експерименту взяли участь студенти Бахмутського коледжу мистецтв імені Івана Карабиця, Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет», Експериментом було охоплено 300 студентів умовно поділених на експериментальну і контрольну групи. Тривалість експерименту становила чотири роки.

Основними завданнями дослідно-експериментальної роботи були:

- розробка змісту формувального експерименту та підготовка діагностичних, програмно-методичних матеріалів, необхідних для його проведення;
- реалізація програми формування патріотизму у майбутніх вчителів музики;
- аналіз отриманих дослідно-експериментальних даних та підведення підсумків формувального експерименту;
- апробація та впровадження у процес вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу основних положень і методичних рекомендацій щодо формування патріотизму під час вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу.

У процесі наповнення змісту навчальних дисциплін соціально-гуманітарного циклу аксіологічною тематикою, яка виходить у своїй меті з положення про пріоритетність формування у студентів коледжів мистецтв патріотизму як основи світогляду вчителя музики, було виділено ті навчальні дисципліни, що містять найбільший аксіологічний потенціал: «Історія України», «Соціологія», «Основи екології». Згідно з логікою викладу матеріалу деталізуємо зміни, внесені до кожної з названих дисциплін, що стимулювали формування певної ціннісної орієнтації у студентів коледжів мистецтв.

До складу навчально-методичного комплексу, а саме самостійної роботи студентів, з історії України в межах формування патріотизму було додано цикл тем для написання рефератів та розробки проектів на краєзнавчому матеріалі:

1. К. Булавін та його внесок у історію Донеччини.
2. І. Карабиць та його музичний шлях.
3. Любов до Батьківщини у поезії В. Черепкова та В. Шендріка.
4. Казковий світ Батьківщини у творах В. Гаршина.

5. Відгомін мелодій рідного краю у п'єсах С. Прокоф'єва.
6. Хроніка життя старого міста у полотнах С. Садчикова.
7. Бахмут у вимірі фотохудожників: творчість Р. Тимошенка, В. Балаболки, К. Губи, О. Сладкевич.
8. С. Решетова – хранителька світу поезії Донеччини.
9. Подвиг О. Ковпакової у роки Великої Вітчизняної війни.
10. Місце для подвигу сьогодні: виникнення вулиці Сибірцева (Бахмут).
11. «Лебедина вірність» Є. Мартинова.
12. І. Кдірова та І. Демарін – зоряний шлях випускників Бахмутського коледжу мистецтв.

Наповнення змісту дисципліни «Соціологія» аксіологічною тематикою також активізувало процес формування патріотизму як ціннісної орієнтації: тема «Особливості етнічних та релігійних процесів в Україні» дозволила підвищити у студентів мотивацію до формування національної самосвідомості, національної самоідентифікації.

Аксіологічна потужність курсу «Основи екології» була використана нами для формування патріотизму у майбутніх вчителів музики у тісному зв'язку з біоетикою як ціннісною орієнтацією. Під час аудиторних занять нами були застосовані різні види лекцій: лекція із заздалегідь запланованими помилками, лекція-візуалізація, лекція-прес-конференція, лекція-демонстрація, лекція-драматизація, лекція з елементами концерту. Найбільш прийнятними для студентів коледжів мистецтв були 4 останні види лекцій, оскільки вони дозволяли на практиці відпрацювати професійні навички майбутніх вчителів музики. Так, лекція-прес-конференція була використана для вивчення тем: «Світова демографічна ситуація», «Громадські екологічні організації та їх природоохоронна діяльність». Лекція-візуалізація була використана для вивчення таких тем: «Демекологія (екологія популяції)», «Біогеоценологія (вчення про екосистеми)». Матеріали місцевих фотохудожників, засоби наочної агітації Бахмутського центру «Здоров'я» (брошури, плакати, листівки), результати проектною роботи студентів коледжів (стінівки) дали змогу викладачам доповнити словесну інформацію та самі виступали змістовими повідомленнями. Читання цих лекцій полягало у вільному, розгорнутому коментуванні представлених матеріалів, у ході чого працювали слухова та зорова пам'ять слухачів, що складають основу образної (найбільш розвиненої у студентів мистецьких навчальних закладів). Наочний матеріал стимулював розвиток почуття відповідальності за екологічне майбутнє рідного міста, області, України. Лекція-драматизація була використана нами фрагментарно під час розгляду підсумкових тем змістових модулів. Метод драматизації

був використаний для персоніфікації образу Землі, Батьківщини шляхом сценічної дії: монолог планети до нащадків, нарис екологічних наслідків війни. Відзначимо, що авторами монологів були випускники коледжів мистецтв та сучасні студенти, що дозволяло активізувати формування не тільки біоетики, а й емпатії, креативності, патріотизму та комунікативності одночасно. Адже при написанні поетичного твору, виконанні його у художньому образі, донесенні виховної ідеї до глядача на тлі музичного супроводу активуються усі зазначені нами ціннісні орієнтації.

Останнім етапом упровадження першої умови був етап формування патріотизму на основі сукупності професійних цінностей майбутніх вчителів музики під час вивчення варіативної дисципліни «Аксіологічні засади діяльності вчителя музики».

Упровадження другої педагогічної умови підвищення ефективності формування патріотизму у майбутніх вчителів музики у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу передбачало підготовку викладачів до ціннісно-орієнтованої навчально-виховної роботи зі студентами та використання інтерактивних технологій, спрямованих на вдосконалення особистісно орієнтованого підходу до підвищення мотивації студентів коледжів для формування їхньої власної ієрархії цінностей та національної самоідентифікації.

Робота з викладачами соціально-гуманітарних дисциплін була організована за моделлю школи аксіологічного зростання Р. Коник [4] та на основі дослідження В. Костецької, присвяченого підвищенню ефективності роботи циклової комісії [5].

Діяльність предметно-циклових комісій соціально-гуманітарних дисциплін коледжів мистецтв переважно орієнтована на розв'язання проблеми особистісно орієнтованого навчання. З метою підвищення фахового рівня педагогів і підготовки їх до ціннісно-орієнтованої навчально-виховної роботи зі студентами було складено план роботи школи аксіологічного зростання:

1. Вивчення освітніх видань та створення каталогу з питань формування ціннісних орієнтацій у майбутніх вчителів музики (за допомогою бібліотекарів навчального закладу).
2. Проведення педагогічних читань (двічі на рік) з аксіологічної тематики на цикловій комісії сумісно з викладачами фахових дисциплін.
3. Ознайомлення викладачів із законодавчою базою здійснення навчально-виховної діяльності та аналіз посадової інструкції викладача коледжу.
4. Педагогічний патронаж молодих учителів та керівників навчальних груп із питань організації виховної роботи.
5. Взаємовідвідування навчальних занять з метою спостереження, аналізу, узагальнення і популяризації аксіологічного педагогічного досвіду.
6. Написання методичних розробок викладачами циклової комісії на аксіологічну тематику в кон-

тексті кожної з дисциплін (історія України, основи філософських знань, соціологія, основи екології, культурологія, педагогіка і психологія).

7. Анкетування та тестування викладачів предметно-циклової комісії з метою діагностики рівня сформованості ціннісних орієнтацій патріотизму, креативності, емпатії, комунікативності, біоетики.
8. Підготовка методичних рекомендацій щодо викладання дисциплін соціально-гуманітарного циклу з реалізацією завдань формування ціннісних орієнтацій студентів.
9. Проведення року інтерактивних технологій на предметно-циклових комісіях (відкриті уроки обов'язково містять інтерактивні методи).
10. Залучення викладачів до науково-дослідної роботи з формування ціннісних орієнтацій у майбутніх вчителів музики (участь у семінарах, науково-практичних конференціях, написання і публікація статей).

Згідно з цим планом були виконані такі завдання циклової комісії:

- організація викладачів для вдосконалення змісту навчання і виховання шляхом підвищення особистої мотивації кожного до здійснення аксіологічно спрямованої навчально-виховної діяльності;
- вдосконалення методичної підготовки викладачів стосовно ціннісно-орієнтованої навчально-виховної роботи зі студентами та використання інтерактивних технологій для вдосконалення особистісно орієнтованого підходу;
- вивчення та пропаганда передового досвіду педагогічної аксіології;
- активізація самостійної роботи викладачів щодо підвищення кваліфікації та досягнення більш високого рівня педагогічної майстерності.

Упровадження третьої педагогічної умови підвищення ефективності формування патріотизму у майбутніх вчителів музики у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу було пов'язане з орієнтацією позааудиторної роботи зі студентською молоддю на створення такого середовища взаємодії викладача і студентів шляхом поєднання різних форм і методів виховної діяльності, що забезпечує професійне становлення та саморозвиток майбутніх вчителів музики.

Під час зазначеної вище орієнтації позааудиторної роботи відбувалась активізація індивідуальної творчої діяльності студентів. Продуктивність цього процесу забезпечили у коледжі мистецтв створення аксіологічного виховного середовища, поєднання різних форм і методів виховної діяльності, що забезпечували професійне становлення та саморозвиток майбутніх вчителів музики. Поступова переорієнтація студента з ролі пасивного слухача на активного пошукувача, з виховання на самовиховання передбачала

впровадження та застосування завдань позааудиторної роботи проблемного, розвивального та, як найвищий рівень, творчого характеру. Упровадження третьої педагогічної умови тісно пов'язане з удосконаленням організації та проведення заходів суто позааудиторної роботи (конференцій, літературно-музичних вечорів, концертних заходів, конкурсів, тренінгів тощо). Наведено кілька прикладів з розроблених і упроваджених нами заходів.

У межах посилення ефективності формування патріотизму нами була організована і проведена студентська конференція, присвячена 295-річчю з дня народження Г. Сковороди (грудень 2017). Темою конференції було обрано «Слово про сродну працю», а епіграфом слугував вислів «*Ars perficit naturam*» (лат. мистецтво вдосконалює природу) [3, 598]. До участі були залучені студенти II–III курсів та студенти I та II років навчання. Змістове насичення питань, запропонованих для висвітлення на конференції стимулювати національну гідність та любов до батьківщини, повагу до її видатних діячів, що є складовими патріотизму. Крім цього, беручи до уваги досягнення Г. Сковороди у різних сферах мистецтва (поезія, пісні, байки, філософські трактати), підготовка та участь у конференції дозволила здійснити профорієнтаційну роботу у середовищі майбутніх учителів музики та сприяти розвиткові музичної діяльності (музичного сприймання та виконавства). Тема та епіграф конференції дозволили підкреслити ціннісну орієнтацію на самореалізацію та відповідальність за вибір життєвого шляху педагога-музиканта. Були активізовані міжпредметні зв'язки між українською літературою, основами філософських знань, соціологією, спеціальністю, історією України, педагогікою.

У грудні 2016 року нами була розроблена і проведена відкрита бінарна виховна година «Творчість поетів-перекладачів (на прикладі творів С. Тісдейл та Р. Бернса). Захід був проведений

сумісно з викладачем з іноземної мови за професійним спрямуванням. Під час заходу були розглянуті твори С. Тісдейл «Буде лагідний дощ...» [2] та Р. Бернса «У полях під снігом і дощем» [1]. До виразного читання поезій українською, російською та англійською мовою була залучена широка аудиторія студентів, частина присутніх мала змогу випробувати себе у ролі перекладачів. Виразна екологічна ідея вірша С. Тісдейл посилювалась завдяки демонстрації мультфільму за його мотивами, симфонії Є. Подгайца, у якій використано текст вірша, асоціативних зв'язків з художніми творами (художніми фільмами, оповіданнями) шляхом демонстрації слайд-шоу, чим досягалось підвищення ефективності формування емпатії та патріотизму.

У контексті підвищення ефективності формування патріотизму студенти коледжів мистецтв були залучені до конкурсу стіннівок-проектів, присвячених Дню української писемності та мови. Номінації для переможців у конкурсі були такими: «Найкраща відповідність за змістом», «Оригінальність», «Найкраще художнє оформлення» та «Вишукана мініатюра». Відсутність традиційної градації (I, II, III місця), на нашу думку, дозволяє учасникам та переможцям відчувати рівність серед творчих та здібних, коректувати адекватність самооцінки та мотивувати до творчої діяльності. Підсумковим етапом конкурсу була розроблена і проведена нами виховна година до Дня української писемності і мови «Знаю українську!» (заняття-змагання з елементами демонстрації).

Отже, нами були упроваджені три педагогічні умови підвищення ефективності формування патріотизму у майбутніх вчителів музики у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу. Наступним етапом нашого дослідження буде оцінка ефективності упровадження названих педагогічних умов у навчально-виховний процес коледжів мистецтв, що готують вчителів початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів.

Список використаних джерел

1. Бернс Р. Стихотворения и поэмы. – М.: Эксмо, 2012. – 320 с.
2. Бредбери Р. Марсианские хроники. – М.: Эксмо, 2008. – 368 с.
3. Великие мысли великих людей: антология афоризма: в 3-х томах. Том 2: От Средневековья до Просвещения / Сост. И. И. Комарова, А. П. Кондрашов. – М.: Рипол классик, 2004. – 704 с.
4. Коник Р. В. Школа аксіологічного зростання особистості (з досвіду роботи творчої групи класних керівників) // Виховна робота в школі. – 2017. – № 2. – С. 38.
5. Костецька В. В. Підвищення ефективності роботи циклових комісій ВНЗ I-II рівнів акредитації // Організація навчально-виховного процесу: зб. наук. праць. – Немішаєво: Інтак, 2008. – С. 260-266.

References

1. Burns, R. (2012). *Stikhotvoreniya i poemy [Verses and poems]*. Moscow: Eksmos, 320 [in Russian].
2. Bradbury, R. (2008). *Marsianskie khroniki [The Martian Chronicles]*. Moscow: Eksmos, 360 [in Russian].
3. Komarova, I. I., Kondrashov, A. P. (2004). *Velikie mysli velikikh lyudey: antologiya aforizma: v 3-kh tomakh. Tom 2: Ot Srednevekovyaya do Prosveshcheniya [Great thoughts of great people: an anthology of the aphorism: in 3 volumes. Vol. 2: from the middle ages to the Enlightenment]*. Moscow: Ripolclassic, 704 [in Russian].

4. Konik, V. V.(2017). *Shkola aksiolohichnoho zrostantia osobystosti (z dosvidu roboty tvorchoi hrupy klasnykh kerivnykiv) [School axiological personal growth (experienced creative team class leaders)] Vychovna robota v shkoli- Educational Activities in schools, № 2, 38 [in Ukrainian].*
5. Kostenets, V. V.(2008). *Pidvyshchennia efektyvnosti roboty tsyklovykh komisii VNZ I-II rivniv akredytatsii [Improved cycle of university fees and I-II levels of accreditation] Orhanizatsiia navchalno-vykhovnoho protsesu: zb. nauk. prats. – Organization of the educational process: Coll. Science. Papers. Nemishaieve: Intas, 260-266 [in Ukrainian].*

Магда П. Н. Внедрение в учебно-воспитательный процесс колледжа искусств педагогических условий формирования патриотизма

В статье рассмотрены возможности внедрения в учебно-воспитательный процесс колледжей искусств педагогических условий формирования патриотизма у будущих учителей музыки в процессе изучения предметов социально-гуманитарного цикла (история Украины, основы экологии, социология). Автором проанализированы способы наполнения названных учебных дисциплин аксиологической тематикой, план подготовки преподавателей предметно-цикловых комиссий к осуществлению ценностно ориентированной учебно-воспитательной деятельности, примеры мероприятий внеаудиторной работы, которые обеспечивают повышение мотивации студентов к собственной иерархии ценностей и ценностных ориентаций, приоритетом среди которых выступает патриотизм как метод национальной самоидентификации будущего учителя музыки.

Ключевые слова: патриотизм, учитель музыки, ценностные ориентации, иерархия ценностей личности, учебно-воспитательный процесс.

Magda P. Introduction of pedagogical conditions of formation of patriotism in the educational process at Arts College

The article discusses the possibility of introducing pedagogical conditions of formation of patriotism of future music teachers in the process of studying the social and humanities subjects (history of Ukraine, the basics of ecology, sociology) in the educational process of college of arts. The study is based on publications and research papers of O. Aleksandrova, V. Alekseeva, N. Antonova, L. Asaulenko, T. Velichko, I. Bekh, N. Barava, L. Hovorunova, I. Zhdanov, G. Zhukov, I. Kapelko , L. Kurylo, H. Maslyuk, L. Matsko, A. Muraviova, V. Heraskina, G. Ochkan, I. Potseluyko and others.

The author defines such pedagogical conditions of patriotism: the first educational requirement is filling content of disciplines of social and humanities cycle (the foundation of philosophical knowledge, history of Ukraine, sociology, basics of ecology, education and psychology, cultural studies) of axiological theme that comes with his goal out of priority forming arts college patriotism as the foundation of world view at music teacher and national self-identity; the second teaching condition is to prepare teachers to value-oriented educational work with students and interactive technologies to improve learner centered approach to motivate college students to form their own hierarchy of values; the third teaching condition is the orientation of extracurricular work with students to create an environment of interaction between teachers and students through a combination of different forms and methods of training and educational activities, providing professional development and self-development of future music teachers.

The study was conducted at the Bakhmut Art College named after I. Karabyts and SHEE «Donbas State Pedagogical University», the experiment was attended by 300 students.

The vector of further research aims to assess the effectiveness of implementation of these pedagogical conditions of educational process at Arts Colleges that train teachers of primary specialized art schools.

Keywords: patriotism, music teacher, values orientations, hierarchy of personal values, training and educational process.

Стаття надійшла до редакції 31.01.2018